

Radovan Grandić¹

Milena Letić

Filozofski fakultet

Novi Sad

UDK: 371.95

ISBN 978-86-7372-114-9, 15 (2009), p.232-243

Originalan naučni rad

STANJE, PROBLEMI I POTREBE U PODRUČJU BRIGE O DAROVITIM UČENICIMA U NAŠEM OBRAZOVNOM SISTEMU

Rezime: U našem obrazovnom sistemu briga o darovitoj deci je prisutna kroz postojanje različitih, parcijalnih rešenja, ali bez sveobuhvatnog pristupa u radu sa decom i učenicima sa posebnim sposobnostima, koji bi obuhvatio identifikovanje, školovanje, podsticanje i praćenje razvoja i postignuća. Postojeća zakonska regulativa omogućava podsticanje i podršku darovitoj deci kroz različite oblike: raniji polazak u školu, mogućnost ubrzanog školovanja, takmičenja i smotre, fakultativne oblike rada, dodatni rad, različite vannastavne aktivnosti, kao i školovanje u specijalizovanim osnovnim i srednjim školama i odeljenjima za učenike sa posebnim sposobnostima i talentovane učenike. Međutim, ne postoji objedinjen sistem stipendiranja i nagrađivanja, sa utvrđenim kriterijumima selekcije talenata na različitim nivoima. Odnosno, zakonskom regulativom nisu precizirani načini i procedure identifikacije i praćenja darovitih i talentovanih učenika. Takođe, ne postoje posebna ulaganja u dodatne programe i rad sa darovitima, tako da se nagrađuju rezultati, dok sam proces podrške koji se odvija unutar obrazovnog sistema, prati velika podrška porodica darovite dece, ali ostaje na nivou entuzijazma još uvek pojedinačno motivisanih nastavnika. Mladima, talentovanim u različitim oblastima, neophodno je obezbediti podršku koja se zasniva na uvažavanju njihovih sposobnosti, potreba i uzrasnih osobenosti. Za podsticanje naučnog, stručnog i umetničkog podmlatka važno je uspostaviti relevantne kriterijume akademske i profesionalne uspešnosti na osnovu kojih bi se pratio profesionalni razvoj mladih, procenjivalo njihovo napredovanje, pružala primerena podrška i postavljali sve specifičniji standardi.

Ključne reči: daroviti, obrazovni sistem, podrška.

Uvod

Darovitost je fenomen i čudo koje se stalno događa u našim školama, u našoj okolini. U svakoj generaciji učenika postoji nekoliko procenata dece koja pokazuju znake darovitosti. Broj takvih učenika nije veliki, ali svaki od njih predstavlja dragi kamen koga treba čuvati i brusiti da bi zasjao punim sjajem na radost i dobrobit svoju, kao i njegove porodice, njegove škole, društva, a ponekad i čovečanstva.

---

¹ grandic@neobee.net

Međutim, nije lako sa darovitima. Darovitost, pre svega, treba uočiti i prepoznati. Neretko se darovitost učenika manifestuje u čudnom obliku pa se tako nepažljivom oku darovito dete može učiniti zlobnim, nemarnim, hiperaktivnim, drskim i sl. Naime, sve su ovo "nuspojave" fenomena darovitosti koje nekada mogu izbiti u prvi plan i zaseniti vrline darovitih (Grandić, Letić 2007). Kao drugo, postavlja se pitanje na koji način pristupiti darovitom detetu, kako zadovoljiti njegove potrebe, kako mu pružiti podršku i omogućiti razvoj njegovih sposobnosti i realizaciju njegovih potencijala. Darovita deca su drugačija od većine svojih vršnjaka. Ali, ona su i međusobno vrlo različita. Uopšteno se može reći da je svako darovito dete "priča za sebe" i da ima specifične (često jedinstvene) potrebe na koje nije lako automatski odgovoriti (Čudina-Obradović, 1990). Vrlo često darovitost sa sobom nosi i niz emocionalnih problema zbog neusklađenosti kognitivnog i emocionalnog razvoja, pa darovitoj deci i iz tog razloga treba prilaziti na specifičan (i stručan!) način.

Broj dece koja poseduju darovitost kao potencijal daleko je veći od onih koji taj potencijal i realiziraju. Osnovni razlog za to jeste nepovoljan uticaj okoline koji najčešće nije aktivno nepovoljan (u smislu da "uništava potencijale"), nego pasivno nepovoljan (u smislu da ne pruža ogovarajuće uslove za ostvarivanje potencijala). Svakako, pored uticaja okoline, za razvoj i realizaciju potencijala, odnosno darovitosti potrebne su i odgovarajuće osobine ličnosti deteta. Budući da su daroviti po mnogo čemu drugačiji od prosečne dece, jasno je da imaju i posebne obrazovne potrebe. Prema Vesni Vlahović-Štetić (2005) najistaknutije obrazovne potrebe darovite dece su sledeće:

- Potreba za druženjem sa decom iste hronološke dobi.
- Potreba za druženjem sa vršnjacima sličnih visokorazvijenih sposobnosti (međusobno podsticanje, smanjenje osećaja izolovanosti).
- Potreba za radom u obogaćenim i proširenim vaspitno-obrazovnim programima.
- Potreba za nezavisnošću u učenju (samostalan rad i istraživanje).
- Potreba za izazovima u kojima se može doživeti i povremeni neuspeh (postavljanje zadataka u blizinu krajnjih granica zone proksimalnog razvoja).
- Potreba za sudelovanjem u širokim programima u kojima se podstiče celokupni razvoj (da ne dođe do prebrze i preuske specijalizacije što može ugroziti razvoj ličnosti ili nekih drugih sposobnosti).

Uopšteno možemo reći da je za razvoj potencijala darovitog deteta potrebno "udružiti snage" iz okoline: roditelje, nastavnike,

psihologe i pedagoge, stručnjake za rad sa darovitima, predmetne/područne stručnjake profesionalce, kao i vršnjake (posebno one takođe nadarene). Od velike je važnosti informisati, edukovati i voditi roditelje, nastavnike i školsku stručnu službu o potrebnoj podršci darovitoj deci. Takođe je od velike važnosti u rad sa darovitima uključiti i stručnjake jer se jedino oni mogu nositi sa natprosečnim sposobnostima darovite dece.

Na temelju podataka prikupljenih ispitivanjima može se zaključiti da u našem obrazovnom sistemu treba što pre pokrenuti aktivnosti za što ranije uočavanje darovitosti odnosno identifikaciju darovitih. Takođe je potrebno u inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika i stručnih saradnika uvesti teme koje se tiču rada sa darovitima. Ovome treba dodati informisanje, edukaciju i potporu roditeljima darovite dece (Grandić, Letić 2008). Međutim, nerealno je očekivati da nastavnici unutar svoje prakse i nedeljnog rasporeda dužnosti imaju dovoljno prostora da se posvete darovitima i pružite im punu podršku. To se posebno odnosi na srednjoškolske nastavnike budući da kognitivni razvoj i stepen znanja i veština darovitih učenika može biti veći nego kod nastavnika. Stoga je za darovite potrebno organizovati dodatne sadržaje, programe i aktivnosti, a to redovni nastavnici uglavnom ne mogu učiniti sami.

Faktori koji determinišu ostvarivanje potencijala darovitih

Opšte uzevši, sve faktore koji utiču na ostvarivanje potencijala darovitih, možemo svrstati u dve grupe: *ekonomsko-političke* i *normativno-legalne*. Kada govorimo o ovim prvim, jedna činjenica dolazi u prvi plan – gubimo talente iracionalno u nekoliko perspektiva. Neki daroviti ne nastavljaju sa svojim školovanjem i ne realizuju sebe zbog niskog ekonomskog standarda porodica, kulturne uskraćenosti roditelja i zbog nezadovoljavajuće lokalne i školske osetljivosti prema identifikaciji i razvoju darovitih učenika. Veliki broj darovitih učenika se, zbog starog ideološkog pritiska egalitarizma i kolektivizma izgubio u prosečnosti. U današnje vreme možemo naći mnogo talentovanih koji su nezaposleni i koji su primorani da prihvate poslove koji su znatno ispod njihovih sposobnosti. Kadrovska struktura kompanija građena je prevashodno na principu manipulativne veštine umesto na dokazanim inovativnim sposobnostima. Što je još gore, postoje oblasti u kojima je kadrovska struktura nezaposlenih bolja od kadrovske strukture zaposlenih. Mnogi sposobni i talentovani ljudi su u poslednjih pola veka politički ili ekonomski emigrirali u razvijenije

zemlje po čitavom svetu, po poznatoj šemi odliva mozgova. Posebnu prepreku obrazovnog sistema za razvoj talenata predstavlja nedostatak mogućnosti za postdiplomske studije. Promena u tehnologijama i programima proizvodnje brža je od reforme nastavnih planova i programa (Ferbežer 2002).

Spesifičan odnos prema problematici darovitih učenika predstavljen je i u školskom zakonu. Normativno govoreći, mnogo više prostora namenjeno je učenju i razvoju neuspešnih, nego natprosečnih i darovitih učenika. Osnovni oblici podrške u okviru obrazovno vaspitnog pristupa darovitim i talentovanim mladima, koji su prepozanti u zakonskoj regulativi odnose se na: ubrzavanje, obogaćivanje i izdvajanje. Postoje fondovi i fondacije na republičkom nivou (Fond za mlade talente Republike Srbije i Republička fondacija za razvoj naučnog i umetničkog podmlatka) kao i jedan broj fondova na lokalnom nivou, koji pružaju određenu finansijsku podršku podsticanju i razvijanju izuzetnih ispoljavanja mladih. Međutim, ne postoji objedinjen sistem stipendiranja i nagrađivanja, sa utvrđenim kriterijumima selekcije talenata na različitim nivoima. Odnosno, zakonskom regulativom nisu precizirani načini i procedure identifikacije i praćenja darovitih i talentovanih učenika. Takođe, ne postoje posebna ulaganja u dodatne programe i rad sa darovitima, tako da se nagrađuju rezultati, dok sam proces podrške koji se odvija unutar obrazovnog sistema, prati velika podrška porodica darovite dece, ali ostaje na nivou entuzijazma još uvek pojedinačno motivisanih nastavnika. Sadašnji aktuelni trenutak, označen borbom za izlazak iz krize i stabilizaciju privrednog i društvenog života i stvaranje uslova za dalji napredak i razvoj u svim sferama, upravo nalaže potrebu usavršavanja organizacije obrazovnog rada sa darovitim učenicima u našoj školi, kao i stvaranje jednog modernog sistema za rad sa njima. Strateška sredstva jednog takvog sistema nužno bi trebala uključiti:

- razvoj i primenu standardizovanih postupaka rane identifikacije i sistematskog praćenja darovitih;
- vaspitno-obrazovnu podršku njihovom razvoju kroz ciljane programe: nastavne i vannastavne programe, aktivnosti psihosocijalne podrške i podršku roditeljima;
- širu društvenu podršku kroz programe profesionalnog usmeravanja, stipendiranja i zapošljavanja, kao i međunarodne saradnje.

Kada je reč o vanškolskim organizacijama koje se bave darovitim i talentovanim decom i mladima kod nas, tu se izdvajaju Republički centar za talente (sa 14 regionalnih centara), Istraživačka stanica Petnica i Klub mladih matematičara Arhimedes. Osim ovih

organizacija, u Beogradu, Novom Sadu i Pančevu postoje i dečiji kulturni centri koji imaju programe najčešće u oblasti umetnosti. Afirmisanje i podrška izuzetnom ispoljavanju mladih predstavlja jedan od osnovnih principa rada ovih ustanova. U ovoj oblasti, pored organizacija državnog sektora, ima sve više aktivnosti koje iniciraju udruženja građana, strukovna udruženja i privatni sektor. Prilike da se pokažu i vrednuju izuzetna postignuća mladih su različite smotre, takmičenja, konkursi odnosno nagrade, diplome, priznanja i stipendije.

Mladima, talentovanim u različitim oblastima, neophodno je obezbediti podršku koja se zasniva na uvažavanju njihovih sposobnosti, potreba i uzrasnih osobnosti. Za podsticanje naučnog, stručnog i umetničkog podmlatka važno je uspostaviti relevantne kriterijume akademske i profesionalne uspešnosti na osnovu kojih bi se pratilo profesionalni razvoj mladih, procenjivalo njihovo napredovanje, pružala primerena podrška i postavljali sve specifičniji standardi.

Praćenje i usmeravanje darovitih

U razvijenim zemljama sveta na vreme je uočeno da daroviti i izuzetno kreativni pojedinci čine najdragocenije i najveće nacionalno bogatstvo i potencijal koji treba sačuvati. Zbog toga su na vreme počeli da posvećuju veliku pažnju darovitim, njihovom materijalnom stimulisanoj, kreativnoj edukaciji i društvenoj promociji, što je doprinelo i bržem razvoju tih zemalja. Međutim, kod nas, nažalost, nije tako. Naš društveni "milje" uglavnom je "smirio" darovite i u sistemu edukacije i u njihovoj kasnijoj društvenoj participaciji pa su ostali izvan stvaralačkih tokova i izazova vremena u kojem živimo. Tako su neki od njih ostali nedovoljno školovani zbog socijalnih i drugih razloga, jedan deo je utonuo u sivilo i uniformnost našeg obrazovnog sistema, mnogi su se opt uprosečili zbog nekih pedagoških standarda i nedovoljno osposobljenih nastavnika, neki su opet žrtve samoupravljačkog sistema koji je vladao kod nas ili, kako je to lepo i mudro rekao Louis Aragon: "Glupaci shvate 25 godina kasnije da je među njima živio onaj koji im je darom i znanjem još prekjue nudio rešenja za sutra" (prema: Malušić 2000, 44).

U podsticanju darovitosti i kreativnosti akademik Bosiljka Đorđević (1979) navodi primere koje daju Torens i Teloford u radu škole i nastavnika: uvek bi se trebalo s poštovanjem odnositi prema neobičnim pitanjima i idejama i pokazati da učenikove ideje imaju vrednost. Treba pružiti mogućnost za samoinicijativno učenje i pokazati poverenje u takav rad. Teloford daje sledeće sugestije za podsticaj darovitih: razvijati i održavati stalnu radoznalost učenika,

osloboditi ih straha od grešaka, podsticati mišljenje i fantaziju, kontakte sa stvaralačkim osobama, podsticati raznovrsnost u prilazima i rešenjima, inicijativu, izbegavati stereotipnost kod onih koji pokazuju kreativne potencijale. Mnoge od ovih sugestija koje se odnose na rad nastavnika sa darovitim učenicima mogu se primeniti i u našim uslovima.

Praćenjem i usmeravanjem darovitih učenika, kao i njihovim pedagoškim vođenjem, u našim školama, najuspešnije se bavi pedagoško-psihološka služba u saradnji sa nastavnicima i roditeljima darovitih učenika. Osmogodišnje školovanje je vrlo pogodan i dovoljno dug period da se kontinuirano otkrivaju, prate i stimulišu daroviti, da steknu takvo obrazovanje koje će odgovarati njihovim mogućnostima i sposobnostima.

Veoma važan uslov za ispoljavanje i razvoj darovitosti je povoljna *socijalna klima*. To pre svega znači: stvaranje mogućnosti za sticanje širokog opšteg znanja, raznovrstan kulturni život, procenjivanje darovitosti od strane društva kao vrednosti koja je značajna ne samo za darovitog pojedinca već i za celo društvo, pružanje mogućnosti darovitima da ispolje stvaralaštvo i slobodu iskazivanja u raznim medijima. Prihvatanje darovitosti od strane društva kao normalno i poželjno svojstvo ličnosti čine da takva ličnost ne razvije negativan stav prema tome što je drugačija od ostalih i što ne pripada većini.

Nema pravog rada darovitih učenika bez sistematskog praćenja. Zato je nužno za svakog darovitog učenika voditi dosije koji će služiti kao pouzdan izvor za identifikaciju darovitih učenika, ali i kao operativni metodički oslonac i proveren izvor informacija i instrukcija o prihvatanju pomenute kategorije učenika, programiranju posebno prilagođenog rada i primeni delotvornih oblika i metoda rada sa takvim učenicima, kao i obezbeđivanje njihove prirodne integracije i socijalizacije. Pored toga, u dosije treba uneti podatke o nastavi, sekcijama, dodatnom radu, uspehu i takmičenjima, interesovanjima učenika, rezultate testova sposobnosti, testova ličnosti, rezultate školskih i vanškolskih aktivnosti, podatke o zdravstvenom stanju, stanju u porodici i slično. Glavni nosioci rada sa darovitim učenicima su nastavnici i školski pedagog i psiholog, koje za taj odgovoran zadatak treba posebno osposobljavati i stimulisati. Pored njih, tu su još i stručni timovi za profesionalnu orijentaciju i centar za rad sa darovitim učenicima.

Kad se daroviti pojedinac otkrije, treba ga usmeravati u skladu sa njegovim sklonostima i sposobnostima, jer on samo u tim oblastima može da postigne visoke rezultate i na taj način koristi sebi i

društvu. To znači da se mora stvoriti takav sistem odnosa u društvu da ne može da se dogodi da se, recimo, posebno daroviti pojedinac za muziku ne može upisati u muzičku školu. Za to mora da se pobrine društvo.

Rad sa darovitim učenicima je vrlo teško realizovati postojećim sredstvima kojim škole raspolažu. Zato u obezbeđivanju finansijskih sredstava za školovanje darovitih učenika treba objedinjavati sve društvene faktore na svim nivoima organizacije rada i društva. Sredstva su, pre svega, neophodna za finansiranje konkretnih programa rada sa darovitim učenicima po času, odeljenju, grupi, za usavršavanje nastavnika za rad sa darovitim učenicima, za istraživački rad u oblasti darovitih, za nastavna sredstva, za takmičenja i slično.

Radi obezbeđivanja celokupne društvene brige o razvoju darovitih učenika, nužno je zakonski regulisati njihov status. Ta briga bi se, pre svega, odnosila na obezbeđivanje programskih i organizacionih uslova za odgovarajući tretman darovitih u procesu redovnog školovanja, unapređivanje i materijalno podsticanje darovitih, uključivanje u rad na naučnoistraživačkim i umetničkim projektima, obezbeđivanje uslova za osposobljavanje i usavršavanje u istaknutim centrima u zemlji, a po potrebi i u inostranstvu, i stvaranje uslova za njihovo adekvatno zapošljavanje.

Za praćenje i usmeravanje darovitih učenika neophodno je uspostavljanje sistema njihovog praćenja na duže vreme i to na svim stupnjevima obrazovanja, od predškolskog do univerzitetskog. Kod nas je situacija takva da se u osnovnoj školi registruje određen broj darovitih, ali već u srednjoj školi prestaje briga o njima tako da se oni veoma brzo gube negde u sistemu školstva, i podataka o njihovom razvoju i napredovanju nema. Na fakultetu, pak, njihovo napredovanje najčešće postaje samo njihova stvar. Tako, međutim, ne bi trebalo da bude i ovakvu praksu bismo morali izmeniti. Sigurno je da one zemlje koje više ulažu u pojedince sa velikim intelektualnim i stvaralačkim potencijalom, danas stoje na vrhu lestvice naučnog i materijalnog razvoja. Zato, ulaganje u darovite i kod nas treba da postane imperativ i stvaralačka snaga na kojoj će počivati progres.

Osposobljavanje za rad sa darovitima

Osnovni uslov uspešnog rada sa darovitim učenicima je osposobljenost i profesionalnost nastavnika. Ovo posebno važi u oblasti zadovoljavanja potreba darovitih učenika, samim tim što njihove potrebe nose toliko različitosti i drugosti (Knežević-Florić 2005). Međutim, praksa je pokazala da dodiplomska obuka u ovom

području nije dovoljna, tačnije nije organizovana na adekvatan način, što iziskuje niz unapređenja. U tom smislu, potrebno je otkloniti i nadoknaditi propuste u programima dodiplomskih studija, razviti posebne programe postdiplomskog obrazovanja za rad sa darovitim učenicima, osigurati i razviti specijalizovane kadrove u školama posvećene radu sa darovitima (savetnici, specijalisti, mentori) i stvoriti mreže takvih stručnjaka u našem obrazovnom sistemu.

Bazično obrazovanje nastavnika trebalo bi da sadrži jedan ili više kurseva o darovitim učenicima – uključujući njihovu identifikaciju i karakteristike, integraciju kurikuluma i načina na koji bi trebalo izmeniti nastavni plan i program kako bi se njime „pokrio“ širok obim individualnih potreba darovitih. Osim toga, nastavnici bi trebalo da razumeju jedinstvene emocionalne i socijalne potrebe darovitih učenika kao i zahteve pri radu sa učenicima sličnih sposobnosti. Dakle, svi programi za obrazovanje nastavnika trebalo bi da sadrže kurseve usmerene na poimanje potreba i karakteristika darovitih učenika, ali i kurseve za ovladavanje nastavničkim kompetencijama za rad sa darovitima. Budući da su daroviti učenici uključeni u redovne razrede i programe, tako je i realizacija adekvatnog kurikuluma u domenu predmetnog nastavnika. U tom smislu, svi nastavnici bi trebalo da budu obučeni za proces integracije kurikuluma, za realizaciju različitih nastavnih strategija kao i za proces individualizacije nastave. Osim toga, nastavnici bi u radu sa darovitim učenicima trebalo, pre svega, da preuzmu ulogu „vodiča“; daroviti učenici dolaze sa osnovnim znanjem i obično znaju kako da dođu do informacija i da ih primene. Upravo je, stoga, zadatak nastavnika da razume, omogući, otvori, proširi vidike i izazove koji se nalaze pred darovitima (Grandić, Letić 2009). Konkretnije, nastavnici bi trebalo da:

- Poznaju strategije identifikacije darovitih,
- Primenjuju diferenciranu i individualizovanu nastavu,
- Kreiraju fleksibilno i podsticajno školsko okruženje,
- Posmatraju i obrazuju učenike kao celinu,
- Uključuju učenike u planiranje i realizaciju nastave,
- Stalno podstiču samostalno, mišljenje i samoevaluaciju učenika,
- Postavljaju visoka očekivanja i kriterijume,
- Timski rade u cilju integracije kurikuluma i nastavne podrške,
- Da budu uključeni u lokalna udruženja za afirmaciju darovitih,
- Kontinuirano podstiču roditelje da učestvuju u radu škole.

Kada je reč o kreativnosti, neretko se tvrdi da škola i nastavnici svojim tradicionalnim obrascima, ne samo da ne stimulišu, već i blokiraju kreativne napore darovitih pojedinaca. Na osnovu proučavanja relevantnih izvora J. R. Halman (Hallman 1973) je sačinio

završno razmatranje za kreativnost koje obuhvata sve ono što bi, u interesu podsticanja stvaralaštva i darovitosti, trebalo u školi izbegavati:

- Pritisak konformiteta koji je, kao glavna prepreka kreativnim reakcijama, posledica ciljeva nastavnika, krutih nastavnih planova i programa i normirane prakse.
- Autoritarno okruženje koje sprečava slobodno i samoodgovorno sticanje iskustva.
- Podrugljivo držanje koje razara osećanje vlastite vrednosti i rasteruje latentne kreativne sklonosti.
- Osobine rigidne ličnosti koje prigušuju istraživačke porive i blokiraju kreativne poduhvate.
- Prenaglašeno nagrađivanje koje sprečava produktivne sklonosti i ugrožava pronalazačke sposobnosti.
- Prekomerno insistiranje na preciznosti koje paralizuje kreativne impulse.
- Prečesto isticanje uspeha koje, umesto koncentracije na stvaralački proces, usmerava pažnju na rezultate. To smanjuje težnju ka stalnom usavršavanju i guši kreativne snage.
- Neprijateljstvo prema drugačijim ličnostima (kreativci su skloni individualističkom i nonkonformističkom ponašanju) što može dovesti do kulturne blockade.
- Netolerancija prema školskom radu, koji uključuje slobodu igranja materijalima i idejama, bavljenje nebitnostima, uranjanje u maštu i privid.

Iz ovoga proizilazi da nastavnik treba da nastoji da oslobodi potencijalne sposobnosti i mogućnosti učenika koje se iskazuju u svakoj pozitivnoj reakciji za koju je pojedinac sposoban, kao i u dinamičnoj razmeni između njega i sredine. Najbolji pravac, koji u tome može da zauzme, je da ima optimističan stav i shvatanje o postojanju različitih sposobnosti i mogućnosti kod svakog učenika. Na ličnost se ne sme gledati kao na nešto statično, ukorenjeno i nepromenljivo, niti kao na cilj koji se uvek može i mora postići, već kao na nešto dinamično, promenljivo i nešto što nastoji da realizuje sebe samog (Gajić 2005).

Iz svega do sada rečenog nameće se zaključak, koji su potvrdila i brojna istraživanja, da se osnovna formula uspeha u radu sa darovitim učenicima nalazi u stalnoj otvorenosti i usmerenosti na lični i profesionalni razvoj. Nastavnici koji su tokom svog školovanja i profesionalnog razvoja uključeni u neki vid, odnosno program stručnog usavršavanja za rad sa darovitim, pokazuju mnogo više senzibiliteta za rad sa njima, kao i za njihove potrebe u učionici. Štaviše, u takve

oblike stručnog osposobljavanja trebalo bi uključiti sve nastavnike, najbolje još tokom bazičnog obrazovanja. U suprotnom, oni će teško prepoznati i identifikovati darovite učenike kada ih sretnu u učionici uz rizik da se, pri tom, nađu u situaciji na koju misli Galager (Gallagher 1964) kada kaže: „Darovito dete – to je ono dete o kojem svaki nastavnik sanja da dobije barem jednom u životu. E, sad, kada ga dobije, ne zna šta bi sa njim.“

Zaključak

U literaturi se ističe da se priznati svetski stručnjaci za područje darovitosti (Gardner 1983, Clarc 1988, Feldhusen 1989, Davis i Rimm 1989, prema Cvetković-Lay 1999) slažu da darovita i talentovana deca i mladi predstavljaju značajan nacionalni resurs (potencijal) i da je zadatak svakog naprednog društvenog sistema da odneguju svoje buduće vođe i talente u različitim profesijama. Sa takvim stanovištem se nije teško složiti, ali ono prema našem mišljenju ipak zahteva dve bitne promene: briga za darovite, kreativne i talentovane pojedince još više je zadatak *manje razvijenih* (a ne samo naprednih) društava, za koje su daroviti *ključni* (a ne samo značajan) nacionalni resurs.

Sistematska briga o darovitima je strateško pitanje za svaku zemlju, a posebno za našu koja zbog znatnog zaostajanja treba pronaći mogućnosti za ubrzan razvoj. Naime, treba imati u vidu da se ekonomske pozicije sve više ostvaruju u sferi intelektualnih postignuća. Stoga bi jedna od ključnih strategija za postizanje međunarodne konkurentnosti Srbije trebalo biti upravo ulaganje u darovite i kreativne pojedince.

Uz postojeća, vrlo ograničena, sredstva najveći mogući efekti mogu se ostvariti kroz unapređivanje identifikacije i podrške darovitim učenicima koji su naš najvredniji i nedopustivo zanemaren potencijal. Ovo područje zaslužuje prioritet, tim pre što Srbija nema na raspolaganju dovoljno vremena niti resursa da bi, oslanjajući se samo na promene školskog sistema, čekala njihove dugoročne rezultate.

Literatura:

- Cvetković-Lay, J. (1999), Odgoj i obrazovanje darovite, talentirane i kreativne djece, *Zbornik radova Učiteljske akademije u Zagrebu*, 1, 237-242.
- Čudina-Obradović, M. (1990), *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje i razvijanje*, Zagreb: Školska knjiga.

- Ferbežer, I. (2002), *Darovitost – izabrani radovi prezentovani u svetu*, Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Đorđević, B. (1979), *Individualizacija vaspitanja darovitih*, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Gajić, O. (2005), *Varijacije na temu darovitosti u umetnosti (Odrasli i formula uspeha)*, U: *Daroviti i odrasli* (Zbornik 11), Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 205 – 225.
- Gallagher, J. J. (1964), *Teaching the Gifted Child*, Boston: Allyn and Bacon.
- Grandić, R., Letić, M. (2007), *Darovitost – dar ili kazna*, U: *Praktični aspekti savremenih shvatanja darovitosti* (Zbornik 13), Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača.
- Grandić, R., Letić, M. (2008), *Porodica kao faktor podsticanja darovitosti*, U: *Porodica kao faktor podsticanja darovitosti* (Zbornik 14), Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov“.
- Grandić, R., Letić, M. (2009), *Roditelji i nastavnici o darovitoj deci i mladima*, Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine/Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov“.
- Hallman, J. R. (1973), *Techniken des kreativen tehtnes*, In: Mühler, G., Schell, C. (Hg), *Kreativität und Schulle*, Piper, R., Verlag: Co München.
- Knežević-Florić, O. (2005), *Uloga odraslih u modelovanju i realizaciji kvalitetnog programa za darovite*, U: *Daroviti i odrasli* (Zbornik 11), Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 42 – 52.
- Malušić, S. (2000), *Daroviti učenici i rad sa njima*, Beograd: Emka.
- *Nacionalna strategija za mlade* (2008), Beograd: Ministarstvo omladine i sporta.
- Vlahović-Štetić, V. (ur.) (2008): *Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi, drugo dopunjeno i izmijenjeno izdanje*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

Radovan Grande

Milena Letić

Faculty of Philosophy

Novi Sad

CONDITIONS, PROBLEMS AND NEEDS CONNECTED WITH CONCERN ABOUT TALENTED STUDENTS IN OUR EDUCATIONAL SYSTEM

Resume

There is a concern about talented students in our educational system, but there is no complete approach in work with children and students with special abilities, which would include identification, schooling, ability for accelerated schooling, competitions, facultative forms of work, additional work, various after-school activities, schooling in specialized primary and secondary schools with classes for talented students. Meanwhile, there is no complete system of rewarding and scholarshping with established criterion for selection of talents on different levels. Respectively, ways and

procedures for identification and following of talented students are not precised by law. Also, there is no investment into additional programmes and work with talented students. There is a support within educational system followed mostly by parents' enthusiasm and support. Youth, who has talent for different things needs support which is conceived on appreciation of their abilities, needs and needs characteristic for their age. For encouragement of scientific, professional and artistic youth it is very important to make relevant criterions for academic and professional success which would follow professional development of youth, evaluate their development.

Key words: talented, educational system, support.

